

РЕОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ ПІВДНЯ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ РЕВОЛЮЦІЙНИХ ПОДІЙ 1917 РОКУ

УДК 371.113

Пунгіна О.А.

Вплив революційних подій 1917 року на художнє життя найвиразніше виявився в реорганізації системи освіти. Зазнали реорганізації й навчальні заклади півдня України. Реформи художньої школи в перші роки нового ладу призвели до ряду неминучих «перегинів». Це був період становлення нової педагогічної системи, період безперервної зміни методів викладання, коли під кожний з них підводилася своя методологічна платформа.

Ключові слова: реформа художньої школи, південь України, революційні події.

Влияние революционных событий 1917 года на художественную жизнь ярко выразилось в реорганизации системы образования. Прошли через реорганизации и учебные заведения юга Украины. Реформы художественной школы в первые годы нового строя привели к ряду неприменных «перегибов». Это был период становления новой педагогической системы, период непрерывного изменения методов преподавания, когда под каждый из них подвиглась своя методологическая платформа.

Ключевые слова: реформа художественной школы, юг Украины, революционные события

Influence of revolutionary events of 1917 on artistic life more appeared in reorganization of the system of education. Tested reorganizations and educational establishments south Ukraine. Reforms of artistic school in the first years of new line-up resulted in the row of inevitable «bends». This was the period of becoming of the new pedagogical system, period of continuous change of teaching methods, when under each the methodological platform rose of them.

Keywords: reform of artistic school, south of Ukraine, revolutionary events.

Складні соціально-економічні й політичні процеси кінця XIX – початку XX ст. не могли не вплинути на мистецьке та художньо-освітнє життя України. Реалії XIX століття довели необхідність створення в Україні вищих навчальних закладів для підготовки художніх кадрів. Так, реформи художньої школи в перші роки нового ладу призвели до ряду неминучих «перегинів». Зазнали реорганізації й навчальні заклади півдня України.

Вплив революційних подій 1917 року на художнє життя найвиразніше виявився в реорганізації системи освіти. Зразу ж після жовтневого перевороту та ліквідації міністерства Двора, у віданні якого перебувала Петербурська Академія Художеств (АХ), розгорнулася енергійна робота з перегляду як усієї системи освіти, так і статуту кожного навчального закладу, підпорядкованому їй. Навесні 1917 року була створена комісія, що мала підготувати

реформу Академії Художеств. Разом з представниками художніх шкіл у липні 1917 року вона виробила «Загальні положення з реорганізації художніх шкіл». Комісія розробила Положення про реорганізацію провінційних художніх шкіл, які раніше підпорядковувалися Академії. Вони ставали незалежними від АХ.

У березні 1917 року студенти Одеського художнього училища (ОХУ) обирають із свого середовища «Комітет організації молодих Художників Одеської школи». «Комхош» проводив зібрання, страйки, відстоював перед педрадою інтереси студентів, вів переговори з Академією Художеств, висував делегатів на з'їзд студентів художніх навчальних закладів, який пройшов у липні 1917 року в Петербурзі.

Для участі в реформі ОХУ єдиного художнього навчального закладу на півдні України, з Петербургу приїхав академік Н.П. Кондаков. Була створена комісія, головою якої призначено академіка скульптури Б.В.Едуардса. 16 травня 1917 року у приміщенні училища відбулася Рада Товариства красних мистецтв і педагогічного колективу з питань реформи училища. Окрім питань загального характеру, обговорювалися система освіти й методи викладання в ОХУ та визначався його статус. На Раді було заслухано доповідь Н.П. Кондакова «Про перетворення Одеської школи». У доповіді йшлося про збереження училища в колишньому вигляді з урахуванням перетворення його у вищу школу. Н.П.Кондаков зазначив: «Повалення монархії зовсім не означає повного й остаточного знищення старої культури. Навпаки, перед художньою спадщиною стоїть завдання естетичного виховання, підняття культурного рівня трудящих ізрештою, їх кваліфікації тавищої професійної підготовки» [1, л. 2]. Зрозуміло, що одним засіданням такі важливі питання вирішити було неможливо. Так, протягом 1917-го року відбулося понад 10 засідань, і тільки в листопаді 1917 року училище було реорганізовано у Вище художнє училище. Процес удосконалення програм продовжувався і протягом 1918 року.

В обговореннях нових завдань художньої освіти та методик викладання брали участь викладачі, студенти, Товариство південноросійських художників (ТПРХ), Товариство незалежних художників, Рада пластичних мистецтв, Товариство архітекторів, делегати Технічного товариства та Новоросійського університету. Обговорення були бурхливими й емоційними, розглядали різні проекти, які базувались на протилежних принципах надання художньої освіти. Особливо активну участь у виробленні нової навчальної програми брали члени Товариства незалежних художників М.К.Гершенфельд і М.І.Скроцький. Художник М.К.Гершенфельд запропонував «Проект реорганізації художнього училища» із двадцяти пунктів. З навчального процесу вилучалися загальноосвітні дисципліни. Замість них планувалося ввести цикли лекцій і співбесіди. Центральне місце посідали спеціальні дисципліни. М.Гершенфельд визначав основою викладання розвиток самостійної творчості учнів і вважав, що починати треба з вивчення природи, а не з рисування гіпсів. «Рисування гіпсів повинно бути виключене з програми як таке, що руйнує безпосереднє відчуття живої природи» [1, л. 1].

На одному із засідань М.К.Гершенфельд розгромив відсталість старої АХ, рекомендував методу сучасних вимог, указуючи на «необхідність усунення

сухості, закріпачення індивідуальності, такої характерної для старої Петербурзької Академії», і наполягав на необхідності створення творчої атмосфери, потрібної художникові [3]. Одночасно автор «революційного» проекту говорив про необхідність створення натюрмортів для «розвитку здібностей мальовничого сприйняття і для ознайомлення з сутністю живопису. З цією метою бажано ввести особливий предмет викладання, який до цього часу в навчальних закладах ігнорувався. Предмет цей можна назвати «живописним контрапунктом» (техніка живопису), який повинен включати всі технічні можливості живопису: теорію кольорів, історію розвитку всіх живописних методів, починаючи з давнини і закінчуючи останніми течіями в мистецтві» [1, л. 1]. Ця пропозиція була прийнята, і до програми був введений курс нових методів живопису. Крім цих положень, М.Гершенфельд наполягав на обов'язковому викладанні одного викладача «в майстернях від початку і до кінця навчання», на запровадженні інституту приватних викладачів, відкритті класів декоративного живопису, радикальному перетворенні скульптурного й архітектурного відділень [1, л. 1].

Академік Н.П. Кондаков був проти таких радикальних методичних реформ Одеської школи. Таким чином, М.К.Гершенфельд стає його головним опонентом. Директор Б.В.Едуарде, як і багато інших художників-педагогів старшого покоління, розділяв погляди Н.Кондакова. Керівництво старої школи наполягало на збереженні старої програми, деякі схилилися до переваги в методиці викладання живої природи над копіюванням та надмірної уваги до гіпсів. Ухвалювалися рішення ввести розподіл класів за принципом вільних майстерень: клас офортів, акварельний, декоративна майстерня тощо. Керівниками майстерень пропонували запросити художників Судейкіна, Коровіна, Келіна, Коненкова, Матвєєва. Багато хто схилився до запрошення англійської знаменитості Брангвіна (клас офортів). У батальний клас ... Кузнєцова (певний час керував цим класом в АХ) [3].

Таким чином, після численних засідань та обговорень, які велися протягом 1917-1918 років, комісія з реформи Одеського художнього училища прийшла до висновку про необхідність перетворення Вищого художнього училища в Академію. Нові навчальні плани залишилися побудованими на принципах старої академічної школи. У травні 1920 року Одеська школа (вища й середня) була прийнята на утримання Губнаросвіти, «як школа яка, за своєю системою і завданням, відповідає завданням Радянської влади в галузі шкільного будівництва».

Життя навчального закладу не вичерпувалося новими реформами й організацією навчального процесу. Навесні 1918 року в приміщенні Художнього училища відкрито виставку дитячої творчості. Виставка була зібрана художниками Мілічевою [Мамічевою] і А.Нюренбергом та відображала творчість дітей у великих центрах півдня Росії. І, як писала критика, «...містила в собі вражаючі за силою дарувань роботи» [4]. В училищі також проводилися лекції, пов'язані з дитячою творчістю. З 9 червня цього ж року у приміщенні Художнього училища за ініціативою Товариства виточених мистецтв була відкрита постійна «Виставка картин місцевих та іногородніх художників Товариства виточених мистецтв». Вона була добродійною, доходи від вхідної плати пішли на користь незаможних учнів Художнього училища. На першо-

порах постійна виставка «оселилася в чотирьох великих кімнатах, чудово освітлених». Це була групова виставка ТПРХ і Товариства незалежних художників. Дві кімнати виділено для робіт «південноросійських художників» і дві - Товариству незалежних художників. Більшість експонованих творів вже знайомі місцевій публіці з минулих виставок. Проведення таких виставок було помітним досягненням у житті вже нової художньої школи.

Варто наголосити, що революційні зміни й перебудовчі процеси, що мали місце в художньому житті й освіті країни, насправді складники безперервного еволюційного процесу. Боротьба мистецьких і педагогічних концепцій у цей період були тісно пов'язані одне з одним. Компроміс у конкуренції мистецьких угруповань Одеси полягав в утворенні Вільної Академії Художеств (Академія Т-ва Незалежних Художників). Група молодих художників створює в Одесі молоду Академію, бо за словами Л.М.Камишнікова, «нам потрібна своя Академія мистецтв, вільна, незалежна, така, що дає не чиновницький диплом, а духовне й естетичне виховання» [7].

Свої погляди на мистецтво і систему художнього виховання М.Гершенфельд намагався реалізувати в Академії незалежних художників, відкритій 1918 року в Одесі. Проект М.Гершенфельда мав багато спільного з реформою прихильників нової художньої школи і серед партійних діячів. Зокрема, А.В. Луначарський писав: «В галузі мистецтва, перш за все, потрібно було зруйнувати залишки царських за самою суттю своєю установ на зразок Академії мистецтв, треба було вивільнити школу від старих «відомостей», треба було дати свободу руху на рівній основі всім школам, особливо треба було знайти симпатію молоді і опиратися на неї, перш за все поповнивши її ряди з пролетаріату й напівпролетаріату» [9]. В Академії М.Гершенфельд викладав живопис та історію мистецтв. Михайло Костянтинівич Гершенфельд (1880 – 1939) - художник та історик мистецтва. Його творчі погляди формувались під впливом провідних європейських шкіл [2, л. 155]. У 900-х роках художник навчався в Мюнхенській академії мистецтв і в Паризькій академії образотворчих мистецтв. На межі століть у Мюнхені відкрилися дві приватні школи – Антона Ашбе і Шимона Халюші. М.Гершенфельд, як і багато інших молодих художників, був знайомий з системою їх підготовки, що надавала особливого значення рисунку як методу вивчення форми та конструкції предметів. Але значно більше вплинула на молодого живописця творча атмосфера найбільших мистецьких центрів, особливо Парижа, з його різноманітністю художніх напрямів. 1919 року М.Гершенфельд ініціював створення комітету з питань охорони пам'яток мистецтва і старовини та очолив його. У 20-х роках став членом правління «Всерабіса», лектором з історії мистецтва, викладав в Одеській художній профшколі та школі прикладних мистецтв, в художньому училищі й консерваторії, 1923 року був обраний членом правління Одеського товариства письменників [2, л. 155]. Орієнтація М.Гершенфельда на досягнення новітніх течій у французькому мистецтві поставила його в опозицію до майстрів реалістичної школи, тож, починаючи з середини 20-х років, ім'я художника зникає зі сторінок газет і журналів, він перестає викладати в навчальних закладах.

На початку вересня 1918 р. у приміщенні фотографічного товариства (вул. Жуковського, 40) відбулося відкриття Вільної Академії Т-ва Незалежних

Художників. Вільна Академія працювала за програмою вільних академій Парижа та Мюнхена. Були створені спеціальні майстерні, в яких проходили теоретичні та практичні заняття. Викладалося малювання і живопис з натури, натюрморт, швидкі начерки з живої моделі, декоративне мистецтво і композиція, анатомія. Окрім практичних занять, в академії читалися лекції з анатомії, а також історії і теорії мистецтва. Викладачами нової академії були художники Г.Е.Бострем, М.К.Гершенфельд, С.С.Олесевиц, М.І.Скороцький. Лекторами: професор М.К.Лисенков (анатомія), професор М.Л.Окунев (історія італійського мистецтва), М.К.Гершенфельд (історія сучасного мистецтва). Плата за навчання складала 35 рублів на місяць.

На Вільну Академію покладалася величезні надії представників сучасного мистецтва Одеси. Захоплена критика писала: «Одеса була випадковою трибуною випадкової чужої творчості, але ніколи не була академією, з величавою кафедри якої проголошуються істини вічні й непорушні. Зараз ми на зламі, мабуть, важливішому в короткій історії нашого молодого міста... » [5]. Однак через відсутність матеріальної бази та труднощі у розв'язанні організаційних питань проєкт художника не був реалізований, і невдовзі Вільна Академія Художеств припинила своє існування.

Революційні події розширили сферу художньої творчості. Саме на роки громадянської війни припадає нечуваній до того розмах образотворчої діяльності. Варто відзначити що, крім нових академій, в Одесі в 1917-1919 роках відкрився ряд нових шкіл, студій, майстерень, з різними напрямками, під керівництвом досвідчених і відомих фахівців, які сприяли художньому вихованню молоді.

Так, у 1917 році В.С. Бальц організував першу в Одесі трирівневу трудову школу-комуни-інтернат ім. Ради робітничих і селянських депутатів для дітей робітничих, солдатських і матроських депутатів, де був одним з перших викладачів. Бальц Володимир Степанович (1864 – 1939) народився в Одесі, в сім'ї музиканта. Начався в Одеській рисувальній школі (ОРШ) з 1881 по 1883 р., у АХ з 1883 по 1889 р., в майстерні П.П.Чистякова. Живописець-мариніст на творчість якого дуже вплинув Р.Г. Судковський.

У середині серпня 1918 року відкривається студія художника Г.Е. Бострема, де викладали живопис і драматичне мистецтво. Серед викладачів були М.І. Скороцький, О.Н. Маслова (вільна художниця) і А.К. Горностаєв. Особливої уваги в студії надавали практичному вивченню мистецтва. У планах було викладання логіки, психоаналізу, психології та ін. предметів.

На початку жовтня 1918 року у приміщенні художньої школи Ю.Р. Бершадського відкрилася вільна майстерня пластичних мистецтв з трьома відділеннями - станковий живопис, декоративний живопис і скульптура. Завданням майстерні було «...створити артіль художників, вільних від усякої літератури і всіляких видів естетизму» [10]. Керівниками майстерні були художники А.М.Нюренберг і Ю.Р.Бершадський. Лекції читали А.М.Нюренберг, В.Бабаджан, Ф.Гозіасон, Мідлер та ін.

16 листопада 1918 року відкривається Школа прикладних мистецтв за принципом школи Штігліца і Строганівського училища. У програму занять входять композиція, малювання, акварель, металопластика, випалювання і

різьблення по дереву, виробництво іграшок (пап'є-маше) та ін. Керівниками були художники М.І.Скороцький, В.Я.Предаєвич, К.Е.Шармагей.

Навесні 1919 року в особняку художника Є.Й. Буковецького, на Княжій вулиці, 27, відкрилася художня неореалістична школа. Буковецький Євгеній Йосипович (Осіпович) (1866-1948) народився в Одесі. Вчився в ОРШ з 1887 до 1890 р. у К.К. Костанді і Г.О. Ладиженського. У 1890 р. без іспитів вступив до АХ. Не закінчивши її, виїжджає за кордон - до Парижа, де вчиться протягом року в академії Р.Жюльєна [6, с. 8]. Тому на його творчості позначились як особливості російської художньої школи, так і вплив тогочасного європейського живопису. Художник успішно працював у різних жанрах, але переважно це були жанрові твори і портрети. Є.Буковецьким, що з 1891 року постійно жив і працював в Одесі, була зібрана широка колекція європейського і вітчизняного живопису, яка розміщувалася в його будинку. Там же він відкрив і художню студію. У студії, окрім Є.Й. Буковецького, викладав П.О. Нілус. Буковецький керував малюнком з гіпсу, що складало основний зміст студійних занять, які були за словами В.Лазурський «цілком академічними й абсолютно не відповідали назві школи» [8, с. 10]. П.О. Нілус знайомив учнів з «композицією». Він не рекомендував працювати прямо з натури, як це було прийнято, а радив спостерігати дійсність, запам'ятовувати побачене й писати з пам'яті, прагнучи зберегти те загальне враження, яке справляє на нас картина природи. На жаль, ця художня студія проіснувала недовго [8, с. 10].

У середині жовтня 1919 року відкрилася майстерня-студія відомої художниці Олександри Екстер (Херсонська, 17, кв. 2). Перед відкриттям майстерні-студії в Одесі в 1918 році художниця створює «Студію О. Екстер» у Києві. В одеській майстерні ведуться заняття, як з чистого живопису, так і з живопису театральньо-декоративного. Викладання чистого живопису розбивається на три періоди: спочатку вивчаються методи площинного живопису, потім об'ємного і третій - «деформація». Метою театральньо-декоративного відділу було підготувати художників до роботи в театрі - тут викладаються методи побудови й виконання макетів та костюмів. Також у майстерні-студії планувалися заняття з теорії мистецтва. «Приват-доцент К.В.Мочульський прочитав ряд лекцій з естетики, В.Бабаджан і Ф.Гозіасон - курси з історії італійського, нового французького ХІХ століття і російського живопису...» [11]. Поряд зі згаданими школами існувала велика кількість професійних художників і аматорів, що організовували художні студії та невеликі майстерні для художнього виховання молоді.

Після революційних подій 1917 року фон художньо-освітнього життя був неоднорідний і складний. Його структурували численні угруповання й напрями, що народжувалися в бурхливому запереченні старого та пропагуванні пошуків нових художніх форм. Зважаючи на це, система художньої освіти як півдня так і всієї України зазнала великих труднощів на початку і в середині 1920-х років. Навчальні заклади страждали від хронічної лихоманки реорганізацій та педагогічних експериментів. Це був період становлення нової педагогічної системи, період безперервної зміни методів викладання, коли під кожний із них підводилася своя методологічна платформа, аж до теорії «відмирання старої школи».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. ДАОО Ф. 367, оп.1, спр.8.
2. ДАОО Ф. Р-134, оп.1, од. хр. 1089.
3. И.М. У художников: Общество окончивших художественную школу // Фигаро. - О., 1918. - № 3, 9(22) июня. - С. 12.
4. И.М.Е.О. Выставки и художественные дела // Юж. огонек. — О., 1918 -№ 3. 19(6) мая. - С. 15.
5. Камышников Л.М. Нищие богачи // Мельпомена.- О., 1918. - № 24, 14 сент. (нов. ст.) - С. 8-9.
6. Котляр М. Є.Й.Буковецький // Образотворче мистецтво. — 1940. — № 12. — С.7—12.
7. Л.К. Академия независимых // Театр, день. - О., 1918 - № 107-108, 25-26 авг. (нов. ст.). - С 4.
8. Лазурский В.В. Путь к книге: Воспоминания художника. — М.: Книга, 1985. — 281 с.: ил. фото.
9. Луначарський А.В. Об отделе изобразительных искусств.— Новый мир, 1966, № 9, с. 237—238.
10. Мастерская пластических искусств // Фигаро. - О., 1918. - № 20, 19(6) окт. - С. 10.
11. Мастерская-студия Александры Экстер // Одес. листок. - 1919. 17(30) окт. - С. 2-3.

ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ШКОЛІ

УДК: 371.302.81+420+371.399

Кумпан М.Б.

У статті вивчається проблема впровадження театралізованої діяльності у процес навчання іноземної мови у школі. Розкривається специфіка й зміст театралізованої діяльності учнів на уроках англійської мови.

Ключові слова: діяльність, театралізована діяльність, драматизація.

В статье рассматривается проблема использования театральной деятельности в процессе обучения школьников иностранному языку. Раскрывается специфика и особенности театральной деятельности на уроках английского языка.

Ключевые слова: деятельность, театральная деятельность, драматизация.

The article is devoted to the problem of teaching English through acting. The essence of the terms “activity”, “English through acting activity”, “drama techniques” have been analyzed. The recommendations of introducing improvised drama into the teaching process at school are offered.

Key words: activity, English through acting activity, dramatization.